

ПРЕДГОВОР

"Защото има ли нещо по-горчиво от изселването и по-тежко от раздялата с родни, когато споменът за отечеството и близките пробужда винаги сърцето като жило?"

Григорий Цамблак

Из "Похвално слово за Евтимий"

(началото на XV в.)

Академик Петър Динев бе писал, че в българската литература има две върхови постижения, реализирани с творчеството на Григорий Цамблак и Христо Ботев. Сега, когато светът отбелязва 50-годишнината от края на Втората световна война, приведените по-горе слова на Григорий Цамблак са и едно напомняне за многомилionните миграционни процеси по време и непосредствено след войната, засегнали чувствително и българите в Северното Причерноморие, и повод за размисъл относно хилядите българи и гагаузи, които са били изтръгнати от своя балкански корен именно във връзка със серия други войни, водени през XVIII—XIX в. В наше време става дума за около половин милион българи и гагаузи, обитаващи територии, в които през ранното средновековие се поставя началото на българските етногенетични и държавно-политически процеси, но чиято съдба все още не е вградена в общобългарска национална концепция и политика...

Прочее, том четвърти от поредицата "Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали" съдържа 37 публикации. Те са резултат от усилия както на висококвалифицирани специалисти, университетски преподаватели и сътрудници в научни институти, така и на "прощъпулници" в науката — възможните бъдещи продължители на едно значимо научно и обществено дело.

1. Ст. Йорданов — "За митологичната младост и мито-ритуалната ликантропия на прабългарския владетел: II. Кутригурският вожд Грод, Курт/Кубрат

от Велика България и апокрифният владетел Гордие-Чигочин". Анализирани са три ликантропични имена на първобългарски владетели: Грод (кутригурски владетел от околностите на кримския град Боспор), Курт (създателят на т. нар. Велика България в Северното Причерноморие) и Гордие-Чигочин (от апокрифното старобългарско съчинение от XI в. "Сказание Исаево"). Тези имена отразяват на реликтовото равнище ритуално-митологичния комплекс на ликантропията, сравнително добре засвидетелстван и за времето, когато прабългарите обитавали Северното Причерноморие, в легендата за Утигур и Кутригур, както и в разказа на византийските хронисти Йоан Малала и Теофан за владетеля Грод. Във връзка с това данните за Симеоновия син Баян-Вениамин от сведението на Лиудпранд се тълкуват не само като свидетелство за шаманско ликантропично превъплъщаване на този хански син, но и като свидетелство за опита му да оглави ликоморфните Männerbünde на Първото българско царство в качеството им на потенциална въоръжена база за династичен преврат. А владетелят Гордие от "Сказание Исаево" носи името на светеца Гордий, избрано заради звуковата близост с прабългарската дума "курт" (вълк), докато "прозвището" му Чигочин лингвистичният анализ представя като прабългарския еквивалент на старобългарската дума *čikitišikъ*, с която е окачествен Испор цар в Български апокрифен летопис.

2. Ч. Бошев — "Етническият облик на карпато-днестърските земи през VI—VII в. (По археологически данни)". Подробно са осветлени състоянието на проучванията и спорните въпроси по проблема за славянското присъствие на север от Дунав през VI—VII в. Показани са несъответствията на лансираните в румънската историография тези за наличие и дори "надмошие" на някакво "автохтонно романско население" не само с писмените свидетелства, но и с известните археологически култури. В карпато-днестърските земи не са регистрирани археологически паметници от VI—VII в., чиято характеристика (топография и планировка на селищата, тип жилище, погребален обред и др.) да ги изважда от кръга на славянската култура. Анализът на материалната култура ясно показва, че липсват доказателства за съществуване на други етнически групи, освен славяните. Те са от групата на антите, които участват и в славянската колонизация на днешните български земи. Като цяло археологическите данни отразяват етногенетичен процес, сходен с този южно от Дунав. Появата на Аспаруховите българи и създаването на българската държава окончателно определя неговите характеристики. Земи между Днестър, Карпатите и Дунав стават неразделна част от територията, на която през ранното средновековие възниква нова етническа общност — българската народност.

3. И. Баранов, В. Майко — "Пастирско-пенковската култура и проблемът за разселването на прабългарските племена от средното Поднепровие и Таврика". Представени са резултатите от археологическото проучване на едно прабългарско светилище в крепостта Сугдея (Судак), рухнало при земетресение и

останало частично под трасето на хазарската крепостна стена. Находките, между които част от жертвеник, антропоморфен идол, отломки от колони, корниз и др., имат паралели в материалната култура на Първото българско царство. Анализират се и други находки, най-вече керамичен материал, които хвърлят допълнителна светлина в подкрепа на тезата за етническата нееднородност на прабългарите още в епохата на "Велика България" на хан Кубрат.

4. Р. Раишев — "Североизточната археологическа граница на Първото българско царство". Обобщени са съществуващите археологически данни относно североизточната географска граница на разпространение на културата на Първото българско царство при съпоставка с границите на двете съседни археологически култури — древноруската и салтово-маяцката. Констатира се, че българската "археологическа" култура през VIII—X в. започва от Днестровския лиман, минава по десния бряг на р. Днестър до притока ѝ р. Бък, следва десния му бряг до горното му течение и преминава до завоя на р. Прут. В горното течение на р. Бък и при р. Прут българската "археологическа" култура е в непосредствен досег с древноруската култура, а обширната зона на левия бряг на р. Днестър не е заселена и най-вероятно е буферна зона между Първото българско царство и Хазарския каганат, по-късно заета от маджарите, а след тях — от печенезите.

5. В. Йотов — "За един тип сабя от ранното българско средновековие". Подробно е анализирана една сабя, съхранявана в музея в Разград. Тя е много добре запазена в сравнение с малкото образци на такива ранни типове саби, открити в Североизточна България. Проследени са паралелите на това оръжие в Северен Кавказ и Северното Причерноморие, които спомагат да се определи неговият тип. Сабята от Разград е свидетелство за придвижване на нови прабългарски групи към Дунав през IX—X в., за което има и други данни.

6. Н. Руссев — "Някои проблеми на изучаването на средновековната българска материална култура в междуречието на Дунав и Днестър". Отбелязано е разнообразието и противоречивостта на мнения, датировки и етнокултурна интерпретация на поселищния живот в посочената област; изтъкнати са редица аргументи в полза на тезата за българско присъствие в тази област не само през ранното средновековие, но и през XI—XIV в. в светлината и на резултатите от последните археологически проучвания. Аргументира се необходимостта от нова изследователска програма, която да обедини усилията на археолозите от България, Молдова, Украйна и други страни.

7. Б. Николова — "Църковната организация в района на Долни Дунав и Делтата (края на X в. — началото на XI в.)". Анализът на изворите позволява да се твърди, че Добруджа и земи между Дунавската делта и Днестър по време на Първото българско царство след покръстването са влизали в състава на Дръстърската епархия. След това през XI в. Вселенската патриаршия в Константинопол, стремежи се да възстанови ранновизантийската църковна организация,

възстановява митрополията на Томи, но е трудно да се установи дали Томи (Констанца) е реално или номинално седалище на митрополията.

8. **Пл. Павлов** — “Татарите на Ногай, България и Византия (около 1270—1302 г.)”. Разгледан е въпросът за ролята на татарския хан-сепаратист в региона на Дунавската делта и неговата намеса в българо-византийските отношения. Вероятно към 1274—1275 г. Ногай ликвидира остатъците от българската власт северно от Дунав и окончателно покорява живеещите в региона кумани. По силата на съюза си с Михаил VIII Палеолог той предоставя на Византия известни позиции в Дунавската делта, напр. във Вичина. През последните две десетилетия на XIII в. българските владетели се стремят да неутрализират византийско-татарския съюз, а след разгрома на Ногай Теодор Светослав (1300—1322 г.) възстановява българската власт в днешна Бесарабия, макар и под татарско върховенство. Отглас на отношенията между България и Ногаевите татари е бягството на аланите, които преди това са влизали в състава на армията на Ногай и Чака, както и тесните връзки на останалите в днешна Молдова техни сънародници с Михаил III Шишман (1323—1330 г.).

9. **И. Тютюнджисв** — “Български военни формирования в Украйна през XVIII в.” В рамките на предварително съобщение са анализирани данните за създадените през 1753 г. две самостоятелни военни подразделения (хусарски полкове) на българи в Украйна. В руските документи те са обозначени като Български полк и Македонски полк. Отхвърлено е твърдението на Ал. Матковски, че вторият полк е съставен от “македонци” с “македонски национален характер”. Названието на т. нар. Македонски полк вероятно се дължи на наличието на голям брой власи в него. Именно те, а не българите, са наричани “македонци” не само в руски, но и в тогавашни австрийски документи. Българи служат и в други военни формирования. Масата от българите, които участват в споменатите два полка, са бежанци в Австрия след въстанията в западните български земи през 1688—1689 г. (Чипровското и Карпошовото), които по-късно се заселват в Южна Русия. Отбелязва се и наличието на топоними от български произход по местата, където са били разположени двата български полка.

10. **Р. Михиева** — “Някои нови моменти в търговията между Балканите и Северното Причерноморие (средата на XVII в. — средата на XVIII в.)”. Разгледан е слабо изследваният въпрос за стопанските връзки между балканските земи и Русия с оглед на руското проникване в Северното Причерноморие. Подробно са анализирани данните за получените от Русия капитулации и усилията ѝ да разкрие консулства в гранични райони и в принадлежащи на Турция градове. До 40-те години на XVIII в. присъствието на руски търговци в османските територии е затруднено, поради което се използват посредници. Те са определени най-често като “гърци”, но това са въобще балкански християни, вкл. българи. В Русия и Украйна се заселват и балкански колонисти, които дават тласък в развитието на търговията, манифактурата и индустриалното производство.

11. **Стр. Димитров** — “Гагаузкия проблем”. Изяснени са предпоставките и факторите за формирането на теорията за славяно-православен български национален стереотип, който изключва от състава на българския народ онези негови исторически обособили се групи, които по религиозен или по езиков белег не се “вместват” в този стереотип. Такава е и групата на гагаузите — източноправославни християни, но тюркоезични (хуноезични) българи, които от ранното средновековие и до сега, пребивавайки в българските етнически територии, са се самосъзнавали и се самосъзнават като част от българския народ. По-друга е съдбата на онази част от гагаузите, които заедно с големи групи славяно-православни българи се изселват в двуречието Прут — Днестър (Бесарабия, Буджак). До 60-те години на XIX в. за руските власти и общественост и двете групи са от една националност — българската. През следващите десетилетия на езиковата разлика между двете групи започва да се придава все по-голямо значение с цел да се противопоставят едни на други и обезсилват взаимно, чрез което да се постигат политически цели на Румъния или Русия (през съответните периоди). Под влияние и на други фактори, българското самосъзнание у част от бесарабските гагаузи започва да ерозира и да се формира самосъзнание за гагаузка етническа общност (гагауз халкъ). Тласък в това отношение дава съветската историография, а в най-ново време — засиленият към тях интерес от страна на Турция.

12. **Н. Червенков** — “Създаване на черквите в българските колонии в Бесарабия през първата половина на XIX в.” Систематизирани са сведенията в съществуващите литературни източници и данните от новоиздирен документален материал относно строителството на параклиси и черкви в бесарабските български и гагаузки поселения (колонии) през първата половина на XIX в. Констатира се, че съобразно интензивността на идването на изселниците и основаването на колонии, поетапно се извършва и строителството на параклиси и черкви (напр. до 1826 г. е имало параклиси и черкви в 33 колонии, през 1839—1845 г. са построени черкви в 14 нови колонии и т. н.). Към средата на 40-те години на XIX в. е имало около 130 души свещеници и дякони и 334 души черковни певци. Изтъкната е ревността на преселниците към християнството и голямата роля на свещениците в техния културно-просветен живот.

13. **Е. Бачицка** — “Българските волонтери в дунавската казашка войска (1829—1869 г.)”. Изследването е изградено главно въз основа на новоиздирен документален материал, съхраняван в Одеския държавен архив. Разкрит е процесът на нарастването на броя на българите волонтери (доброволци) в руската армия от втората половина на XVIII в. до средата на XIX в. и участието им в руско-турските войни през този период, в Кримската война и в други военни акции. Констатира се, че българските волонтери играят значителна роля в живота на Дунавската казашка войска.

14. В. Тонев — “Войводата Тодор Тодоров Велков”. Изяснени са на богата документална основа малко познати или неизвестни моменти от дейността на войводата Т. Велков в контекста на цялостната му общественно-политическа дейност — участието му в Кримската война като доброволец в руската армия, дейността му при преселването на част от българското южнобесарабско население в Таврия, където и той се установява да живее (в гр. Бердянск), участието му в подготовката на Априлското въстание (1876 г.), в Сръбско-турската война (1876 г.) и в Руско-турската война (1877—1878 г.). Дейността на Т. Велков се оценява като съществен принос в националноосвободителните борби на българския народ.

15. Ек. Челак — “Българското начално образование в Южна Бесарабия през 1856—1878 г.” На основата на богат източников материал е осветлена историята на началното образование в българските колонии в Южна Бесарабия след предаването на областта на Молдова (Румъния). Очертани са два етапа. През първия етап (1856 г. — края на 60-те години), въпреки създавани от властта пречки, селските български училища се развиват под патронажа на Попечителния комитет на Болградското централно училище: учителите са назначавани от Епитропията и са предимно българи, а училищата се издържат от общините. През втория етап (от началото на 70-те години до 1878 г., когато Южна Бесарабия е възвръната на Русия), се извършва усилен процес на румънизация: учителите се назначават от Министерството на просветата, българският език се забранява и т. н.

16. Ел. Дросиева — “Българската възрожденска книга в Бесарабия. Ч. II. Репертоарни бележки”. Анализирани са 28 книги, писани, издавани и разпространявани и сред българите в Бесарабия. Изтъкнати са основните разбирания на авторите: книгата да обслужва преди всичко училището и просветното дело, да подпомага формирането на новобългарския книжовен език, да активизира обществената дейност на съотечествениците и чрез изобилна историческа информация да ги събуди от “дълбокият сън” (разкрито е и съдържанието на възрожденския мит за “заспалия българин”).

17. М. Чолакова — “Женските дружества и образованието на българки в Русия (1869—1878 г.)”. На базата на разнороден изворов материал са изяснени връзките на различни български женски дружества със Славянския комитет в Москва и Дамския му отдел; с Нил Попов, Захари Княжески, Надежда Полякова (Киев); с Иван Иванов (Кишинев) и др. Посочени са конкретните резултати от дейността на женските дружества в Солун, Търново, Свищов, Пазарджик, Панагюрище, Русе и Тулча по настаняване на момичета в девически учебни заведения в Москва, Киев, Кишинев и др.

18. Ст. Личев — “Бесарабският въпрос и определянето на българската граница в Добруджа (Берлин, 1878 г.)”. Осветлени са основните моменти от дипломатическите преговори относно връщането на Южна Бесарабия на Русия

през 1878 г. и анексията на Северна Добруджа в полза на Румъния. Изтъкната е широката съпротива на румънските политически фактори срещу посочената териториална транзакция и стратегията на западноевропейски държави да се отдалечава Русия от южните славяни.

19. К. Калчев — “Политическата дейност на д-р Анастасия Ангелова-Головина в България (1879—1886 г.)”. За пръв път се използват за изследователски цели писма на д-р А. Головина (1850, Кишинев — 1933, Варна) до княз Ал. Батенберг. Оползотворен е и разнороден друг източников материал, чрез което се ракрива ролята на Головина в политическия живот на България (през 1882—1886 г. тя е “помощник-секретар на Бюрото за кореспонденция” в Княжеската канцелария). Констатира се, че е съдействала за утвърждаване на авторитета на българския княз, като е полагала усилия и за предотвратяване на конфронтацията в българо-руските отношения. Посочени са и други страни от нейната дейност: първа лекарка-висшистка, направила публикации в научни списания в Русия, Франция, Германия и др. страни, първа жена-редактор на политически вестник в България.

20. Анг. Кузманова, Фр. Гуида — “Италия и съдбата на българите в Северното Причерноморие на Парижката мирна конференция през 1919 г.” Разкрити са различията в позицията на Италия към териториалните проблеми на българите в Бесарабия, Северна Добруджа и Южна Добруджа в навечерието и по време на Парижката мирна конференция от 1919 г. Благоклонното отношение към България и българите се проявява по-силно от италианските дипломатически и военни представители в посочените области и в България, отколкото от страна на правителството в Рим и на италианската делегация на конференцията. Най-ярка симпатия към българската кауза проявяват италианските окупационни власти в Южна Добруджа. При разрешаването на териториалните проблеми на българите от Северното Причерноморие обаче Италия се съобразява с позицията на съюзниците си и с перспективата да спечели в бъдеще румънското приятелство. В крайна сметка това кара италианците да се съгласят с включването на Бесарабия, Северна и Южна Добруджа в пределите на Румъния.

21. К. Пенчиков — “Бесарабският въпрос в международните отношения (1920—1924 г.)”. След подписването на Парижкия протокол от 28 октомври 1920 г. започва нов етап в дипломатическата история на бесарабския въпрос. Редица документи от руски, украински, югославски, чехословашки, австрийски и български архиви дават основание да се констатира, че през този етап румънската дипломатия отстоява Бесарабия като румънско притежание. Това става възможно поради геополитическото положение на областта, интереса на големите западни държави към румънския нефт и неангажираната политика на СССР, стремящ се преди всичко да извоюва международно признание дори и с цената на компромис по бесарабския въпрос. Провалът на Виенските преговори през

1924 г. развързва ръцете на румънските власти за нова вълна от репресии над бесарабското българско население.

22. **Н. Жечев** — “Човекът на дълга. Черти от учителската, обществената и книжовната дейност на Владимир Дякович (1864—1929 г.)”. Изяснена е многостранната културно-просветна и обществена дейност на бесарабския българин Вл. Дякович. Отраснал в семейство на участници в борбите за освобождаване на България, той съхранява в себе си възрожденския патос и възрожденските идеали, които пронизват всичките му изяви на талантлив професионалист-педагог, на общественик, допринесъл за напредъка на следосвобожденска България, в която живее след 1878 г., и на борец за зачитане на човешките и гражданските права на българите в Бесарабия като инициатор за създаването и дългогодишен председател на Съюза на бесарабските българи в България.

23. **Бл. Нягулов** — “Бесарабски българи в румънската литература между двете световни войни”. Изяснени са условията, при които става формирането и се осъществяват творческите изяви на поколението бесарабски българи от периода между двете световни войни, като Люба Димитриева, Иван Сулаков, Владимир Каварнали, Теодор Ненчев и др. Констатира се, че при репресивно наложение и поддържан в Бесарабия румънски национално-културен модел, тези литературни творци, макар че се приобщават към литературния живот в Румъния, успяват да съхранят българското си самосъзнание. Те въвеждат в румънската литература темата за Буджака (Южна Бесарабия), интерпретирана от естетическите позиции на “славянската” душевност.

24. **Ст. Антонов** — “Етнически взаимоотношения между българите и татарите в Добруджа през 30-те години на XX в.” Аргументирана е тезата, че през 30-те години на нашия век започва процес на турцизиране на татарите в Добруджа. За това допринасят както кемалистките емисари, изпращани от Турция, така и политиката на Румъния, към която през 1919—1940 г. е присъединена цяла Добруджа. Турцизирането протича по-бързо сред градското татарско население и по-бавно — сред селското. Отражена е реакцията на българската добруджанска преса. Привлечени са и публикации от автори-татари, както и направени от автора записи на сведения на съвременници.

25. **П. Тодоров** — “България и съдбата на българите от Украйна и Молдова (1941—1945 г.)”. Въз основа на богат документален материал са осветлени основните аспекти на отношението на българските правителства и на българската общественост към българите в Бесарабия, в двуречието Днестър — Южен Буг, в Приазовието и Крим, спрямо българите, “цивилни” работници в Германия, както и проблема за репатрирането в СССР през пролетта на 1945 г. на преселените преди това в България около 2000 души “таврийски” българи. Изяснени са и основните фактори на българската правителствена политика и отношението на обществеността в лицето на няколко организации. Те се резюмират в следното: а) обвързването на българската външна политика с геополитичес-

ките планове отначало на Германия, а впоследствие на СССР и техните съюзници; б) липсата на осъзнаване на съдбата на българите от Украйна и Молдова като елемент на цялостна българска национална концепция и политика; в) задълбочаването на стопанската и на политическата криза в България.

26. **Д. Кенанов** — “Полихроний Сирку за народната култура в Молдавия”. Роден в Бесарабия, П. Сирку (1855—1905 г.) е виден славист и българист със значителни приноси в изучаването на старата българска литература. След кратък преглед на неговия живот и дело е възпроизведен текстът на малко известната първа публикация на П. Сирку “Святочные обычаи и песни у бессарабских молдован на Рождество и Новый год” (1874 г.). В представените научни наблюдения са показани общите черти на молдавската и българската култура в Бесарабия, формирани в течение на съвместния живот на двата народа.

27. **Н. Калашникова** — “Българските колекции в Етнографския музей на Русия. История и изследователи”. Направен е преглед на формирането на най-богатата българска етнографска колекция извън България — в Етнографския музей на Русия (С. Петербург). Началото на колекцията се поставя през 1868 г. с материали от България, експонирани на Първата всерусийска изложба в Москва. През следващите десетилетия, но особено след разкриването на Етнографския отдел към Руския музей през 1902 г., са събрани ценни вещевени, изобразителни и други материали, както и богата информация относно етнографските реалии, от България и сред българите в Северното Причерноморие. Посочен е приносът на по-видните събирачи и проучватели на материалите, като С. Веркович, В. Милер, А. Парушев, Н. Могилански, К. Иностранцев, Н. Кирмикчи, П. Рябов, П. Свешников, Н. Калашникова и др.

28. **Н. Колев** — “Празнично-обредната система на населението от с. Главан, Старозагорско”. Предмет на описание са календарните, семейните и трудовите празници и обичаи в с. Главан, Старозагорско през XIX—XX в. Съобщението е написано на базата на авторови теренни проучвания, с което се пускат в научно обръщение нови емпирични данни, показващи локалните особености.

29. **Н. Стрезева** — “Празнично-обредната система на населението от с. Главан в Бесарабия”. Село Главан в Бесарабия в днешния Арцизски район е основано през 1830 г. от изселници от с. Главан, Старозагорско. Календарните, семейните и трудовите празници и обичаи са проучени въз основа на данни, събрани на място от авторката. Правени са съпоставки с празнично-обредната система на останалото в България главанско население и се отчитат влиянията на новата среда в Бесарабия.

30. **Р. Русинов** — “Грамотическото дело на д-р Георги В. Миркович, директор на Болградската гимназия (1861—1864 г.)”. Най-значимото грамотическо дело на Г. Миркович е “Кратка и методическа българска граматика” (1860 г.). При нейното написване авторът ѝ има предвид някои френски граматикати. Новите положения, съдържащи се в граматиката, са: 1. Вместо в три спрежения

глаголите се разпределят в две спрежения: от първо спрежение са глаголите, завършващи на гласна (чета, пиша, смея се, мисля, говоря и др.), т. е. предимно първични глаголи, а от второ спрежение — глаголите, завършващи на съгласна (прочитам, преписвам, рисувам, стрелям и др.), т. е. изцяло производни глаголи. 2. В българския език няма падежи, т. е. падежните отношения се предават по аналитичен път — чрез общата форма на името или чрез предлог и общата форма. Предполага се, че “Кратка и методическа българска граматика” е била подзвана в Болградската гимназия по времето, когато авторът ѝ е директор на училището (1861—1864 г.), тъй като препоръчаните в нея норми са били сходни с говора на българското бесарабско население, преселено от Сливен и Сливенско.

31. Св. Топалова — “За историята и езика на туканците в Бесарабия (с лингвистичен материал от Болградско)”. Изяснено е преселването от Североизточна България в Бесарабия на големи групи българско население, наречено в Бесарабия “туканци” (от българската дума тук, туканен). Обяснена е етимологията на наименованието “туканци” и употребата му в литературата, в устните предания и в съвременните говори. Констатира се четири значения: а) “тукани” (без суфикса -ци) — българи; б) “туканци” — жители на туканския квартал в Болград; в) “туканци” — за преселниците българи, дошли в Бесарабия преди 1828 г.; г) “туканци” — за българи от Североизточна България (в чужда литература), област, където това име не се използва. Анализът на приведения лингвистичен материал дава основание за следните изводи: говорът на туканците отначало е единен (от североизточен мизийски Ъ-тип), но след 1828 г. част от тях усвояват особености от балканските български говори (формира се болградския подтип на балканските говори).

32. Р. Русинов — “Две “разправици” за бесарабеца Александър Теодоров — Балан”. В статията се засягат два въпроса. Първият — за фамилните имена на именития български филолог — “Теодоров” и “Балан”, като конкретните наблюдения се използват и за по-общи изводи върху историята на българските фамилни имена. Вторият въпрос се отнася до езика и стила на учения: проследяват се мотивите за формиране на неговия индивидуален език и стил, както и източниците, от които черпи думи и изрази, за да постигне тази индивидуалност.

33. В. Коидов — “Към въпроса за чуждоезиковото влияние върху български говори в Бесарабия”. С богат лингвистичен материал от говорите на българите от бесарабските села Исерлий (Волное), Кортен, Нови Троян и Твърдица са разкрити основните сфери на чуждоезикови влияния. Констатира се, че най-силни са влиянията от руски език и по-слаби — от гагаузки, украински и румънски език, и че тези влияния са главно в областта на фонетиката и синтаксиса на българските говори.

34. Л. Стоичкова — “Към въпроса за номинативните диалектизми в лексиката на бесарабските българи”. Събраният от няколко села с компактно българско население в Южна Бесарабия диалектен лексикален материал е анализиран както следва: I. Регионализми — думи, които са продукт на словообразователния потенциал на българите в Бесарабия. В говорите се среща и книжовният им еквивалент, употребява се и чужда (руска или украинска) дума, но в ежедневно общуване се предпочита съответният регионализъм. II. Лексико-семантични групи — разгърнатата семантична номенклатура от видови названия за номинация на конкретни диференциални признаци, които са свързани със съществени за носителите диалектни значения. III. Синонимни редове — дублетни по семантика на съответната книжовна дума лексеми, маркирани с признаците ‘народна’, ‘разговорна’, ‘чужда’.

35. Л. Баурчулу — “Някои особености на функционирането на гагаузките “маане”. “Маанетата” са четиристишни народни песни — припевки, които според тяхната функционалност се групират условно в три дяла: а) свързани с календарната обредност и ритуали; б) свързани със семейната обредност и в) свързани с работата и почивката. Анализирани са публикувани и събрани от авторката текстове в съпоставителен план между “маанета” у гагаузите в Бесарабия и в Североизточна България, както и на фона на четиристишия у тюркски народи. Заключение е, че в изпълнението на “маанетата” в контекста на гагаузките обичаи и обреди проличава ярко двойствеността на гагаузкия фолклор и на гагаузката култура в цялост.

36. И. Грэк — “Из архива на доц. Иван Иванович Мещерюк”. Публикувани са две писма на И. Мещерюк до Първия секретар на ЦК на КПСС Н. С. Хрущов от 3 декември 1959 г. и от 22 февруари 1959 г. и едно писмо на Първия секретар на Одеския областен комитет на Комунистическата партия на Украйна от 3 декември 1958 г. И. Мещерюк разкрива културно-просветното положение на българите и гагаузите в Молдавска ССР и в Украинска ССР и обосновава необходимостта да се създаде в Бесарабия автономен българо-гагаузки национален район.

37. Г. Дроснева — “Човекът от войните”. Анализирани са произведения на живеещия в България бесарабски българин, писателят Г. П. Стаматов — “Отложено самоубийство”, “Малкият Содом” и др. — в които е разкрита съдбата на “изгубеното поколение”. Това е поколението, което след Балканските войни и Първата световна война навлиза в “новото” време унижено, обезверено и отчуждено.

Почти всички включени в настоящия сборник изследвания и материали бяха представени от авторите им на научната конференция, проведена в гр. В. Търново на 25—26 ноември 1994 г. Провеждането на конференцията и издаването на сборника са осъществени с любезното съдействие и финансова помощ

от Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”, на Националния фонд “Научни изследвания” при Министерството на науката, образованието и технологиите и на Великотърновския клон на Съюза на учените в България, на които изказваме дълбока благодарност.